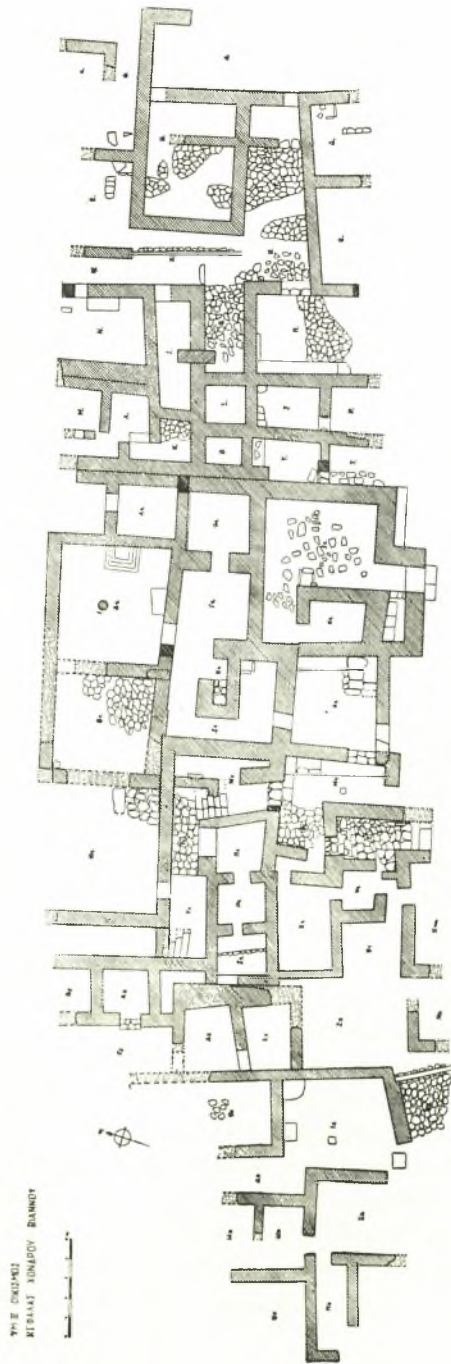

32. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΜΕΤΑΝΑΚΤΟΡΙΚΟΥ ΜΙΝΩΙΚΟΥ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΕΙΣ ΚΕΦΑΛΙ ΧΟΝΔΡΟΥ

Τὸ ἔτος 1957 εἶχεν ἤδη ἀποκαλυφθῆ δι' ἀνασκαφῆς ὀλίγων ἡμερῶν ἐκτεταμένον συγκρότημα ὙΜ ΙΙΙ οἰκιῶν, ἀπροσδιορίστου ἀριθμοῦ τότε, ἀποτελούμενον ἐξ ὑπερτεσσαράκοντα δωματίων ἢ ἄλλων χώρων (αὐλῶν, διαδρόμων, διόδων, κλιμακοστασίου κλπ.), εἰς πυκνὴν καὶ ἀσύμμετρον διάταξιν ἐμπελεγμένων πρὸς ἄλληλα κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν εἰς τοὺς μινωικοὺς συνοικισμοὺς τῆς Κεντρικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης. Τὸ συγκρότημα τοῦτο ἐξετείνετο εἰς τὸ διάσελλον μεταξύ δύο ὄχι πολὺ ὑψηλῶν ὑψωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἦτο προφανές ὅτι ἐξετείνετο ἐπίσης ὁ συνοικισμός. Δὲν εἶχε γίνει κατορθωτὸν τότε, λόγῳ τοῦ περιορισμένου τοῦ χρόνου καὶ τῆς δαπάνης, νὰ γίνῃ πλήρης διασάφησις τῶν δωματίων, μάλιστα κατὰ τὰ κράσπεδα τοῦ χώρου, οὐδὲ νὰ ἀνασκαφοῦν πάντα τὰ διαμερίσματα μέχρι τῶν δαπέδων των. Περισυνελέγη ὅμως ἰκανὴ κεραμεικὴ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, βεβαιώσαντα τὴν χρονολόγησιν εἰς τὴν ὙΜ ΙΙΑ καὶ Β περίοδον· ἐπίσης διηκριβώθη ὅτι ὁ συνοικισμὸς ὑπέστη βίαιαν καταστροφὴν ἐκ πυρός, ἥτις, ἰδίᾳ εἰς τὸν κεντρικὸν τομέα, ἐπέφερε μεγάλας ζημίας· διεπιστώθη ἀκόμη ὅτι εἶχε προηγηθῆ σύλησις, ἐξαφανισθέντων οὕτω πάντων τῶν ἐκ μετάλλου ἢ ἄλλης ὕλης ἀξιολόγων ἀντικειμένων.

Ἡ ἀνασκαφὴ νῦν ἀπέβλεψεν εἰς τὴν διασάφησιν τοῦ ὅλου οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος (εἰκ. 1) καὶ ἤρχισε μὲ τὸν γενικὸν καθαρισμὸν τοῦ ἤδη ἀνασκαφέντος χώρου καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν μικρῶν ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη διὰ μετακινήσεως λίθων ἢ πλακῶν (πίν. 167α). Ἐπηκολούθησεν ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν σωρῶν λίθων καὶ χωμάτων τῶν κρασπέδων μακρὰν τοῦ ὑπὸ ἀνασκαφὴν χώρου καὶ ἡ ἰσοπέδωσις τοῦ χώρου καθ' ὅλην τὴν βορείαν καὶ τὴν νοτίαν πλευράν, κατασκευασθέντων, ὅπου ἦτο ἀνάγκη, ἀντρευματικῶν τοίχων πρὸς συγκράτησιν τῶν ἐπιπέδων τούτων.

Περαιτέρω ἀφηρέθη καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς καλυπτούσης τὰ δάπεδα ἐπιχώσεως, καθαρισθέντων μὲ ἐπιμέλειαν τῶν δαπέδων τῶν δωματίων ὀλοκλήρου τοῦ συγκροτήματος. Κατ' ἀρχὴν ἐκαθαρίσθησαν τὰ δωμάτια τοῦ νοτίου κεντρικοῦ τομέως (Υ,Τ,Σ,Ρ καὶ Π). Εἰς τὸ δωμάτιον Υ' ἀπεκαλύφθη ἡμικατεστραμμένον θρανίον ἐντὸς τῆς κόγχης τοῦ βάρους, τῆς σχηματιζομένης διὰ τῆς ἐξεχούσης προεκτάσεως τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ δωματίου Ο. Ἐπίσης ἀνεφάνη τὸ κατώφλιον, αἱ παραστάδες τῆς θύρας καὶ ἡ πρὸ αὐτῆς ἐσωτερικῶς ὑπάρχουσα πλάξ. Εἰς τὸν προθάλαμον Τ' ἐκαθαρίσθη τὸ πλακόστρωτον δάπεδον. Περισυνελέ-

Εἰς. 1. Κάτωψες ἸΜ III οἰκισμοῦ εἰς Κεφάλαι Χόνδρου Βιόννου.

γησαν ὀλίγα ἀγγεῖα, τὰ πλεῖστα κατὰ τὰς γωνίας τοῦ βάθους τοῦ δωματίου Υ: ὑψίπους μεγάλη κύλιξ, ἄλλαι μικρότεραι κύλικες, κύαθοι καὶ κύπελλα, χυτρῶν τεμάχια, ὄστρακα ἐξ ἀμφορέως ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ μὲ στεφάνην φύλλων, ἴσως ΥΜ ΠΙΑ 1β χρόνων, τεμάχια πίθου μὲ ζώνην χαρακτῶν γραμμῶν, λαβὴ ἀναδιπλωμένη ἀρυταίνης, πήλινον δισκοειδὲς πῶμα μὲ λαβὴν κ.ἄ. Εἰς τὸ θρανίον ἀνευρέθησαν ἐνεκτισμένα κύπελλον καὶ ὑψίπους κύλιξ. Εἰς τὸν προθάλαμον Τ περισυνελέγησαν μόνον τεμάχια.

Λείψανα θρανίου ἀνεκαλύφθησαν καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ δωματίου Σ· εἰς τὴν θύραν ἀνευρέθησαν ἑκατέρωθεν αἱ ὀδοντώσεις στερεώσεως τοῦ κουφώματος. Πλὴν διεσκορπισμένων ὀστράκων δὲν ἀνευρέθη ἄλλη κεραμικὴ εἰς τὸ δωματίον τοῦτο καὶ εἰς τὸν προθάλαμόν του Ρ, ὅστις φαίνεται ὅτι ἐπεκοινώνει διὰ θύρας μετὰ τοῦ προθαλάμου Τ.

Εἰς τὸ μέγα δωματίον Π ἀπεκαλύφθη πλατὺ χαμηλὸν πεζούλιον μᾶλλον παρὰ θρανίον καταλαμβάνον ὀλόκληρον τὴν σωζομένην δυτικὴν πλευρὰν, καταλήγον, φαίνεται, εἰς παραστάδα ἀτελῶς διασωζομένην· λίαν στενὸν πεζούλιον ἐν μέρει διασωθὲν κατεῖχε καὶ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ βάθους· τὸ δωματίον ἦτο λιθόστρωτον, ἀλλὰ τῆς λιθοστρώσεως διασώζεται μόνον τμημα. Ἐπεκινώνει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν χώρον Η — ἡ θύρα ἀνευρέθη προχειρῶς πεφραγμένη — καὶ πρὸς τὸ δωματίον Ω, ἂν κρίνη τις ἀπὸ τὴν παραστάδα τὴν τερματιζούσαν τὸν ἀνατολικὸν τοίχον. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ χώρος ἦτο ὑπαιθρος, διότι δὲν ἀνεφάνη στήριγμά τι, τὸ ὁποῖον λόγῳ τοῦ μεγέθους τῆς θά ἦτο ἀπαραίτητον πρὸς συγκράτησιν τῆς ὀροφῆς. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν μεγάλων σωρῶν τῶν ὀστράκων, οἵτινες εἶχον ἀπορριφθῆ εἰς τὸν χώρον καὶ τῶν ὁποίων τὸ ἀνώτερον στρωμα εἶχομεν πέρυσιν ἐρευνῆσαι καὶ ἐν μέρει περισυλλέξει. Ταῦτα ἀνήκουν εἰς παντὸς εἶδους ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων ὄχι ὀλίγα εἶχον καὶ διακόσμησιν: ὑψίποδας κύλικας, ποτήρια ἐπὶ ποδός, κύαθους καὶ κύπελλα, χύτρας, ψευδοστόμους, ἐνὸς ἐκ τούτων εὐμεγέθους, ἀρυταίνας, πρόχους καὶ ἀμφορεῖς, πίθους κλπ. Περισυνελέγησαν ἐπίσης κωνικὸν σφονδύλιον λευκοῦ λίθου καὶ παραλληλεπίπεδος τριπτήρ. Ἀφθονα κατὰ τὸν χώρον ἦσαν τὰ ὄστᾶ καὶ ὀδόντες ζῶων.

Δυσχερὴς ὑπῆρξεν ἡ διασάφησις τῶν χώρων Η καὶ Ζ, λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς καταστροφῆς τοῦ τομέως· ἄτακτον λιθόστρωτον ἐκάλυπτε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Η, πιθανῶς δευτερογενές, ἂν κρίνη τις ἀπὸ τὴν διαφορὰν στάθμης του μὲ τὸ διὰ θύρας ἐπικοινωνοῦν διαμέρισμα Π. Ἐπιμήκης πλάξ ὡς κατώφλιον κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ Ν. τοίχου τοῦ δωματίου Ι ἀποτελεῖ ἴσως ἐνδείξις ὑπάρξεως θύρας διαχωριστικοῦ τοίχου μεταξύ Η καὶ Ζ· ἀλλ' οὔτε οὗτος ὑφίσταται πλέον οὔτε ὁ ἐσφαλμένος εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον σημειωθείς μεταξύ Η καὶ Γ· ἀπλῶς τὸ λιθόστρωτον τοῦ τελευταίου ἐκτείνεται μέχρι τοῦ σημείου τούτου εἰς ὑψηλότεραν πῶς στάθμην. Περίεργος εἶναι ἡ κατὰ μῆκος τοῦ χώρου Ζ μονόπλευρος σειρὰ λίθων, ἀρχικῶς ἐκληφθεῖσα ὡς ἡ μία: τῶν πλευρῶν ἀποχευτικοῦ ἀγωγοῦ

ὑπὸ τὸ δάπεδον· ἐπιμελεστέρα διερεύνησις δὲν ἐπεβεβαίωσε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· φαίνεται μᾶλλον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς κρηπίδος διατειχίσματος πλινθοκτίστου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσχηματίζετο εἰς διπλοῦς διάδρομος, ὁ δυτικώτερος πλατύτερος τοῦ ἄλλου· ἡ εἴσοδος εἰς τὸν πρῶτον ἐγένετο μέσῳ ἄλλου στενοῦ διαδρόμου Ψ καταλήγοντος εἰς θύραν· ὁ δεύτερος ἐπεκοινώνει μὲ τὸ νῦν ἀποκαλυφθὲν δωμάτιον Ε, τοῦ ὁποίου σώζεται μέρος τοῦ πλακοστρώτου καὶ χαμηλὸν πεζούλιον κατὰ τὴν γωνίαν. Ἐντὸς αὐτοῦ ἀνευρέθησαν σκύφοι, κύαθοι, κύπελλα καὶ εὐρύστομος πρόχους. Ὁ βόρειος τοῖχος τοῦ δωματίου Ε δὲν σώζεται, ὡς δὲν σώζεται εἰμῆ ἀτελῶς τὸ γειτονικὸν συγκρότημα, τὸ νῦν πρῶτον ἀποκαλυφθὲν, τοῦ διαδρόμου Φ καὶ τοῦ βορείως τούτου δωματίου Χ, τοῦ ὁποίου διατηρεῖται μόνον μία γωνία. Κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ ὅλου χώρου τούτου ἀνεκαλύφθη ἐστία διὰ πλακῶν μὲ λείψανα ἀνθράκων καὶ τέφρας. Οἱ χώροι οὗτοι ἔδωσαν μόνον δευτερεύοντα ἀγγεῖα καὶ ὄστρακα.

Τῶν μετὰ ἐσωτερικῶν διαχωρισμάτων δωματίων Α καὶ Β κατέστησαν ἔτι μᾶλλον σαφέστερα τὰ πλακόστρωτα καὶ αἱ θύραι τῶν διαχωριστικῶν τοίχων. Ὁ σημειωθείς ἐν τῷ πρώτῳ σχεδίῳ ὡς χώρος Δ ἀπεδείχθη διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τριῶν παραλλήλων τοίχων ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὅτι ἀπετέλει δύο δωμάτια, τὸ Δ καὶ Ω, τὸ πρῶτον μὲ ἐσωτερικὸν διαχώρισμα ἀνάλογον τοῦ τῶν δωματίων Α καὶ Β. Ἐκ τοῦ διαδρόμου Ζ εἰσῆρχετο τις εἰς τὸ ἐπίμηκες δωμάτιον Ι καὶ εἰς τὰ παράπλευρα Θ καὶ Ε. Ὁ διαχωριστικὸς τοῖχος μεταξύ τῶν δύο τελευταίων σώζεται εἰς χαμηλὸν ὕψος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν διακρίνεται ἡ θύρα. Ἐπίσης ὁ νῦν ἀποκαλυφθεὶς ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ Θ. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς ἐγκατοικίσεως ἐγένετο μία μετατροπὴ τῆς διατάξεως τῶν δωματίων Θ, Ε, καὶ Ι, κατασκευασθέντος νέου διαχωριστικοῦ τοίχου ὀλίγον ἀνατολικώτερον, ἄνευ βαθείας θεμελιώσεως, καὶ ἐπιστραφέντων τῶν δωματίων διὰ νέου λιθοστρώτου· ὁ παλαιὸς διαχωριστικὸς τοῖχος μεταξύ Θ καὶ Ε ἐπεχώσθη καὶ διεμορφώθησαν τέσσαρα νέα δωμάτια. Τοῦτο ἀπεδείχθη καὶ διὰ δοκιμῆς γενομένης ὑπὸ τὸ λιθόστρωτον τοῦ Θ, ἐνθα ἀνευρέθησαν ἱκανὰ ἀγγεῖα εἰς τεμάχια, πάντα ὙΜ ΠΙΑ χρόνων, μεταξύ τῶν ὁποίων πῶμα χύτρας μὲ κεντρικὸν σφαιρίωμα. Πόθεν ἦτο ἡ πρόσδοδος τοῦ ἐσωτέρου δωματίου Ο δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διακριβῶθῃ. Ἄν ὑπῆρχε θύρα εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον θὰ ἦτο ὑψηλότερον τοῦ σωζομένου τμήματος.

Τοῦ δωματίου Ν ἐξηκριβώθη τὸ γενικὸν σχῆμα· ἀνεφάνη ἡ θύρα μὲ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου καὶ τὸ παρά τὸν τοῖχον πεζούλιον· ἂν ὁ διπλοῦς δυτικὸς τοῖχος ὀφείλεται εἰς ἄλλο πεζούλιον, καταλαμβάνον ὀλόκληρον τὸ μῆκος αὐτοῦ, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ διακριβῶθῃ· εἰς ὀρθογώνιος λίθος κατὰ τὴν βορείαν κατεστραμμένην πλευρὰν εἶναι παραστάς θύρας ἢ πολυθύρου. Ἐντὸς τοῦ δωματίου περισυνελέγησαν μεγάλα τινὰ ἀγγεῖα εἰς τεμάχια, οὕτως ὥστε δὲν εἶναι εἰσέτι γνωστὸν τὸ σχῆμά των.

Τὸ παράπλευρον συγκρότημα τριῶν κατὰ σειρὰν μικρῶν δωματίων Μ, Λ καὶ Κ εἶναι ἰδιόρρυθμον· τοῦ πρώτου δὲν σώζεται ὁ βόρειος τοῖχος, ἐνθα θὰ ὑπῆρχεν ἡ εἴσοδος· τὸ Λ ἦτο προσιτὸν διὰ στενοῦ διαδρομίσκου μέσω θύρας, ἥτις ἀπετελέσθη διὰ μικροῦ διατειχίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου σχηματίζεται καὶ ἡ θύρα προσπελάσεως τοῦ ἐπίσης μικροῦ δωματίου Κ. Καὶ τὰ δύο ταῦτα δωμάτια ἦσαν πλακόστρωτα, κάτω ἕως τοῦ πλακοστρώτου τῶν ὑπάρχει στρώσις καλντερίμι, ὡς ὑπόστρωμα τοῦ πλακοστρώτου ἢ ὡς παλαιότερον δάπεδον.

Εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ με ἀσφάλειαν πόσαι οἰκίαι ἀπετέλεσαν τὸ ἀνατολικὸν συγκρότημα τῶν δωματίων Α-Ω (πίν. 167β καὶ 168α). Πιθανῶς ὁ περίβολος Α καὶ τὰ δωμάτια Β καὶ Γ ἀπετέλουν μίαν οἰκίαν, τὰ Δ, Ω καὶ Π, ἴσως καὶ ἄλλα πρὸς Νότον ἐξαφανισθέντα ἄλλην, τὰ Ρ, Σ, Τ, Υ' τρίτην, τὰ Φ, Χ καὶ τὰ βορείως τούτων ἐξαφανισθέντα τετάρτην, τὰ Ψ, Ε, Ζ, Η, Θ, Ξ, Ι καὶ ἴσως Ο πέμπτην, τὸ Ν μετ' ἄλλων ἐξαφανισθέντων βορείως ἕκτην, τὰ Μ, Λ καὶ Κ τέλος ἑβδόμην. Ὁ χωρισμὸς ἕως οὗτος εἰς οἰκίας εἶναι ὑποθετικῶν χαρακτῆρος.

Τὸ δυτικὸν συγκρότημα οἰκιῶν Α¹-Ω¹ χωρίζεται τοῦ ἀνατολικοῦ Α-Ω διὰ τῆς ἀναδιπλώσεως τῶν τοίχων τῶν ἀκραίων παραπλευρῶν δωματίων· μόνον τὰ δωμάτια Υ' καὶ Τ ἔχουν ὡς δυτικὸν τῶν τοίχων τὸν τοῖχον τοῦ δυτικοῦ συγκροτήματος.

Τὸ δωμάτιον Α¹ ἐξεβαθύνθη μέχρι τοῦ δαπέδου του. Ἐντὸς αὐτοῦ ἀνευρέθησαν πολλὰ εἰσέτι τεμάχια τοῦ ὠραίου λύχνου με στεφάνην σχηματικοῦ φυλλώματος ἐκ μαλακοῦ ψαμμολίθου, τοῦ ὁποίου τὸ μεγαλύτερον τμήμα ἀνευρέθη τὸ 1957. Ἐπίσης ἀνευρέθησαν πολλὰ εἰσέτι τῶν πηλίνων ὑφαντικῶν βαρῶν— ἐν ἐκ λίθου—κυλινδρικοῦ ἢ σφαιρικοῦ σχήματος, τῶν ὁποίων ὄχι ὀλίγα εἶχον περισυλλεγῆ τότε εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον. Τὰ δωμάτια Β¹ καὶ Γ¹ διεστρώθησαν καὶ κατέστησαν σαφέστεραι αἱ ἡμικατεστραμμέναι παχεῖαι παραστάδες τοῦ μεγάλου ἀνοίγματος, τὸ ὁποῖον τὰ συνδέει. Τὸ σχῆμα τοῦ μεγάλου δωματίου Δ¹ διηκριβώθη μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου καὶ τῶν λειψάνων τοῦ βορείου· ἂν ὑπῆρχε θύρα ἐπικοινωνίας μετὰ τὸ δωμάτιον Ε κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον δὲν ἐξάγεται μετ' ἀσφαλείας. Τὸ δωμάτιον Δ¹ εἶχε κεντρικὸν κίονα στηρίξεως, τοῦ ὁποίου εὔρεθῆ ἢ βάσις, ἰδιόρρυθμον ὑψηλὸν καὶ πιθανῶς κλιμακωτὸν βάθρον βαθμηδὸν κορυφούμενον κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ ἄλλο χαμηλὸν πεζούλιον, ὄχι κατὰ πάντα συμμετρικόν, παρὰ τὴν νῦν ἀποκαλυφθεῖσαν θύραν ἐπικοινωνίας πρὸς τὸ Γ¹. Παρὰ τὴν νοτιάν θύραν ταύτην, πρὸς τὸν χῶρον Η¹, ἐσχηματίζετο διὰ παραστάδος τετραγώνου ἢ κίονος ἀνοίγμα παραθύρου ἢ κιονωτοῦ ἀνοίγματος (balustrade). Εἰς πάντα τὰ δωμάτια τοῦ τομέως τούτου, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὸ Δ¹, ἄφθονα ἀνευρέθησαν τὰ ἔγχνη καταστρεπτικοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἐπέφερε τὴν ἰσχυρὰν ὕπτησιν μεγάλων τινῶν πλίνθων κατὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ἀνατολικοῦ κλιμα-

κωτοῦ βάρθρου. Ἐσχηματίσθησαν οὕτω διαδοχικὰ στρώματα, ἐπιφανειακὸν τεφρομέλαν, ὑπ' αὐτὸ πυρρὸν, ὑπὸ τοῦτο λεπτὸν σχετικῶς μέλαν καὶ ἐν ἐπαφῇ μὲ τὸ δάπεδον λεπτὸν ἰσχυρῶς πυρρὸν. Ἐντὸς τοῦ παχέος πυρροῦ καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸ μέλανος στρώματος ἀνευρέθη μέγας ἀριθμὸς κατεστραμμένων τὸ πλεῖστον πηλίνων ἀγγείων τῶν γνωστῶν σχημάτων: ἀώτων καὶ μονώτων κυάθων καὶ κυπέλλων, ὑψιπόδων καὶ βραχυπόδων κυλίκων, σκύφων, χυτρῶν, πρόχων καὶ ἀμφορέων, ἐπίσης ἱκανὰ ὄστρακα μεγάλου πίθου. Τοῦ δωματίου Β¹ δὲν ἀνεφάνη ὁ βόρειος τοῖχος. Πλὴν ὄστράκων ἀγγείων περισυνελέγη ἐκεῖ τεμάχιον ὀψιανοῦ.

Νοτίως τῶν δωματίων Β¹ καὶ Γ¹ ἐκαθαρίσθη πληρέστερον τὸ πλακόστρωτον τοῦ Γ¹ (πίν. 168β), ἐστερεώθη τὸ νότιον κράσπεδόν του καὶ κατέστη σαφεστέρα ἢ κατὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν εἴσοδος, τῆς ὁποίας ἐκαθαρίσθη τὸ κατώφλιον καὶ αἱ πρὸ αὐτοῦ δύο πλάκες. Τὸ μικρότατον παράπλευρον δωματίον ἢ κόγχη μεταξὺ τοῦ τοίχου τῆς προσόψεως καὶ τοῦ Κ¹ θὰ ἦτο θυρωρεῖον. Δυτικῶς τοῦ Γ¹ ὁ μετὰ καμπτομένου διαδρόμου χώρος Ζ¹ καὶ ἡ πλακόστρωτος κόγχη τοῦ κέντρου Η¹, ἴσως εἰς χρῆσιν διὰ θρησκευτικούς σκοπούς, δοθέντος ὅτι πολλὰ τελετουργικὰ σκευὴ εὑρέθησαν προπέρυσιν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, εὐρίσκονται εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον τῶν ἀνατολικωτέρων διαμερισμάτων, ἀκολουθοῦντα τὸν πρὸς Δυσμὰς βαθμιαίως ἀνερχόμενον βράχον. Δὲν ἐσώθη ὅμως ἡ ἀσφαλῶς ὑπάρχουσα βαθμιδωτὴ πρόσβασις ἐκ τοῦ δωματίου Γ¹ καὶ τῆς νοτίου θύρας τοῦ Δ¹. Κατὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τοῦ νοτίου χώρου τοῦ Ζ¹ διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς ἐστίας σχηματιζομένης διὰ πλακῶν. Ἀπεφράχθη ἡ πρὸς τὸ Λ¹ φέρουσα εἴσοδος, ἧς ἀνευρέθη τὸ κατώφλιον· μεγάλαι προέχουσαι παραστάδες ἀπετέλουν ταύτην, ἀλλ' ἡ εἴσοδος μετὰ τοῦ συνδεομένου πρὸς αὐτὴν τοίχου ἔπαθε σημαντικὰς ζημίας· τὸ Λ¹ εὐρίσκεται εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ κάθοδος θὰ ἐγένετο δι' ὀλίγων βαθμίδων, αἵτινες ἐξηφανίσθησαν. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο δωματίον ἐσχηματίζετο κατὰ τὴν ΝΑ. γωνίαν ὀρθογώνιος πλακόστρωτος θήκη περιβαλλομένη ὑπὸ λίθων· κάτωθεν τῶν πλακῶν ἦσαν ἐστρωμένοι πολὺ μεγάλοι ὀρθογώνιοι πλάκες, τῶν ὁποίων δύο εἶναι ὁραταί. Μεγάλῃ πλάξ ἀπετέλει τὸ κατώφλιον τῆς νοτίας εἰσόδου. Ὁ χώρος Θ¹ ἀπετέλει μᾶλλον τετραγωνικὸν δωματίον, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι δὲν διεσώθησαν καλῶς, διότι ἐκείθεν ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ ἐξήγαγε μέγαν σωρὸν λίθων δι' οἰκοδομικούς σκοπούς· καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ὁ βράχος ἀνήρχετο ἐπικλινῶς, δι' ὃ φαίνεται ὅτι ἐπεχώσθη καὶ κατεσκευάσθη πλακόστρωτον εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μὲ τὸ δωματίον Ζ¹· ὅμως εἰς τὸ ΒΑ. τμήμα τοῦ δωματίου ἀνευρέθη πλακόστρωσις εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον καὶ τοῦτο ἴσως δεικνύει ὅτι ἀρχικῶς ὁ χώρος διμορφοῦτο εἰς δύο ἐπίπεδα, ἴσως ἄνδηρα.

Ἄλλο συγκρότημα ἀπετέλουν τὰ δωμάτια καὶ διαβάσεις Μ¹, Ο¹, Ν¹, Τ¹, Π¹, Ρ¹, Σ¹, Υ¹, καὶ Φ¹. Οὐσιαστικῶς διὰ τῶν Μ¹, Ν¹, Τ¹, καὶ Υ¹ ἐσχηματίζετο μία

συνεχῆς ἀνερχομένη πρὸς τὸ ἄκρον δυτικὸν συγκρότημα διάβασις μετὰ δύο κλιμακίδας, ἔχουσα παράπλευρα δωμάτια τὰ Π¹, Ρ¹ καὶ Σ¹, προθάλαμον συνδέσεως πρὸς τὸ Ξ¹ τὸν χώρον Ο¹ καὶ ἐξωτερικὴν αὐλὴν ἢ πλακόστρωτον ἀνδρῶν τὸν εὐρὺν χώρον Φ¹. Εἰς τὸ Μ¹ παράπλευρος τοῖχος ἐκλείσει τὴν ἀρχικῶς ὑπάρχουσαν διάβασιν πρὸς τὸ Λ¹ καὶ ἐσχημάτισε κατὰ μῆκος τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου θρανίον· ὁ χώρος Ο¹ εἶναι κατὰ βαθμίδα ὑψηλότερος, διὰ δύο δὲ βαθμίδων εἰσήρχετό τις πρὸς τὸν χώρον τῆς μικρᾶς πενταβάθμου κλιμακίδος Ν¹ (πίν. 169α). Εἰς τὸν τελευταῖον λοξὸς τοῖχος κατὰ τὴν θύραν ἐκλείσει παλαιότεραν διάβασιν πρὸς τὸ δωμάτιον Ζ¹. Ἡ δεξιὰ πλευρὰ τῆς κλιμακίδος δὲν διεσώθη· φαίνεται ἡ κλιμαξ ἦτο κατὰ τι πλατυτέρα καὶ ἔφερε πρὸς τὸν πλακόστρωτον χώρον ἢ διάδρομον Τ¹, τοῦ ὁποῖου ἀνεκαλύφθη ἡ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον γωνιακὴ στήριξις. Κατὰ τὴν κρηπίδα τῆς κλιμακίδος ἀνευρέθη μικρὸν διάτρητον ὄστρεον (ἐξάρτημα). Ὁ διάδρομος Υ¹ ἀπετέλει συνέχειαν τοῦ Τ¹, ἀλλ' ἦτο κατὰ τι πλατύτερος· ἔφερον εἰς δευτέραν κλιμακίδα, ἐπίσης ὀλίγον λοξῶς τοποθετημένην, πιθανῶς πεντάβαθμον, σώζουσαν ὅμως νῦν τὰς τέσσαρας βαθμίδας ὄχι εἰς ὀλόκληρον τὸ ἀρχικὸν πλάτος των (πίν. 169β). Ἡ κλιμακίς κατέληγεν εἰς πλακόστρωτον διάδρομον διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγένετο ἡ προσπέλασις εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ ἄκρου δυτικοῦ τομέως. Δυστυχῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ καταστροφή εἶναι μεγάλη. Τὰ μικρὰ δωμάτια εἰς σειρὰν Π¹, Ρ¹ καὶ Σ¹, ἴσως καὶ ἄλλο μικρότερον ἐν συνεχείᾳ μὴ διατηρούμενον, ἦσαν προσιτὰ ἐκ τοῦ διαδρόμου Τ¹ καὶ δὲν ἐμφανίζουσιν τι τὸ ἰδιόρρυθμον, εἰμὴ ὅτι τὸ Σ¹ διὰ σειρᾶς λίθων σχηματίζει ἀναβαθμὸν κατὰ τὸ δυτικὸν τοῦ μέρους. Τέλος εἰς τὸν ὑπαιθρον καὶ πλακόστρωτον χώρον Φ¹ μέγας ὀρθογώνιος πλακοειδὴς λίθος δεικνύει ἴσως τὸ τέρμα τοῦ πρώτου ἐπιπέδου τοῦ ἀνδρῶν (ἄν, ὅπως φαίνεται πιθανόν, ὑπῆρχε δεύτερον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον). Βόρειος τοῖχος κλείων τὸν ὅλον χώρον, δὲν εὐρέθη.

Ἡ περιοχὴ τῶν δωματίων Ξ¹, Ψ¹, Χ¹, Ω¹ καὶ Ω^{1α} εὐρέθη ἰσχυρῶς καταστραμμένη, ἰδίως κατὰ τὸ νότιον κράσπεδον, τοῦ βράχου ἐπικλινῶς ἀνερχομένου καὶ ὄντος σχεδὸν ἐπιφανειακοῦ. Τοῦ Ξ¹ ἀνευρέθη ἡ εἴσοδος μετὰ τὸ κατώφλιον· ὁ χώρος ἔχει πλακόστρωτον, σχηματίζον ἀναβαθμὸν πρὸς τὸ βάθος· διὰ τοῦ κατὰ βαθμίδα ὑψηλοτέρου κατωφλίου τῆς βορείας τοῦ θύρας ἐφθάνε τις τὸν μικρὸν προθάλαμον Ο¹ καὶ διὰ τούτου τὴν ἀνερχομένην διάβασιν Μ¹. Διὰ τῆς δυτικῆς θύρας, ἣτις εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν ἐκλείσθη διὰ τοιχείου, εἰσήρχετο τις μέσῳ διαδρόμου εἰς τὰ δωμάτια Ω¹ καὶ Ψ¹. τοῦ πρώτου δὲν ἐσώθη ὁ δυτικὸς τοῖχος καὶ ἡ εἴσοδος· ἐκ τοῦ δευτέρου εἰσήρχετο τις διὰ τῆς βορείας θύρας εἰς τὸ δωμάτιον Χ¹, τὸ ὁποῖον ἐπεκοινῶνει διὰ στενοῦ ἀνοίγματος μεταξὺ δύο ἀντιτείνοντων τοιχείων μετὰ τὸν προθάλαμον Ο¹. Νοτίως τοῦ διαδρόμου τῶν Ω¹ καὶ Ψ¹ ὑπῆρχεν ἄλλο δωμάτιον—τὸ Ω^{1α}—ἐν μέρει μόνον διασωζόμενον. Παραμένει ἄγνωστον πόσον ἐξετείνετο ἡ σειρὰ τῶν διαμερισμάτων τούτων πρὸς Νότον.

Εἶναι δύσκολον νὰ διαχωρίσῃ τις τὸ δυτικὸν συγκρότημα A^1 - Ω^1 εἰς οἰκίας. Ἴσως τὰ A^1 - Θ^1 καὶ Λ^1 ἀπετέλουν μίαν καὶ μόνην οἰκίαν, τὰ P^1 καὶ K^1 ἄλλην, τὰ M^1 - Φ^1 , πλὴν τοῦ Ξ^1 τρίτην, τὸ τελευταῖον μετὰ τῶν X^1 - Ω^{1a} τετάρτην. Ἀλλὰ καὶ ἡ διαίρεσις αὕτη δὲν ἀποτελεῖ εἰμὴ ἀπλήν ὑπόθεσιν. Τὰ εὐρήματα εἰς τὸν τομέα M^1 - Ω^1 ὑπῆρξαν μᾶλλον πτωχὰ καὶ κυρίως συνήθης κεραμεικῆ εἰς τεμάχια καὶ τοῦτο λόγῳ τῆς πολὺ μικρᾶς ἐπιχώσεώς των, ἥτις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῶν ἀντικειμένων διὰ τῆς μακρᾶς καλλιιεργείας. Εἰς τὴν βάσιν τῆς ἄνω πενταβάθμου κλίμακος τοῦ Υ^1 περισυνελέγησαν δύο πλῆναι ἀτρακτοειδεῖς στάθμαι κτιστῶν.

Τοῦ ἄκρου δυτικοῦ τομέως, νῦν τὸ πρῶτον ἀποκαλυφθέντος κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ δυτικοῦ ὑψώματος, εἶναι δύσκολον νὰ σχηματίσῃ τις πλεον ἀκριβῆ εἰκόνα, λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς καταστροφῆς ὀλοκλήρου τοῦ βορείου καὶ τοῦ βορειο-ανατολικοῦ τμήματός του καὶ λόγῳ τῆς εἰς μικρὸν ὕψος διατηρήσεως τῶν τοίχων τῶν λοιπῶν διαμερισμάτων. Τὰ ὀπωσοῦν καλύτερον διατηρούμενα λείψανα ἀνήκουν τοὐλάχιστον εἰς 16-18 χώρους (δωμάτια, διαδρόμους, αὐλάς, βοηθητικούς χώρους). Ἐδηλώθησαν μετὰ τὰ γράμματα A^2 - P^2 , ἀλλὰ πολὺ πιθανὸν τὰ διαμερίσματα ἐκτείνονται περαιτέρω πρὸς Νότον. Παρὰλλήλως μετὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον τοῦ διαδρόμου τῆς ἄνω πενταβάθμου κλιμακίδος ἐξετείνοντο μικρὰ κατὰ σειρὰν δωμάτια, τῶν ὁποίων τὸ A^2 διετηρήθη ἐν τῷ συνόλῳ του, τὸ B^2 μόνον ἐν μέρει. Ἐκ τούτων εἰσῆρχετο τις διὰ δυτικῶν θυρῶν εἰς τὸ ἐπίμηκες διαμέρισμα Γ^2 , πρὸς τὸ ὁποῖον συνείχοντο πρὸς Νότον τὰ δωμάτια Δ^2 καὶ E^2 τοῦ τελευταίου ἡ NA . γωνία κατεστράφη. Ὁ ἔτι νοτιώτερον εὐρὺς χώρος Z^2 , προφανῶς ὑπαίθρος, διεχώριζε τὸ ὡς ἄνω συγκρότημα ἀπὸ ἕτερον, τοῦ ὁποίου μόνον ἡ ND . γωνία — δωμάτιον H^2 — διεσώθη. Τὰ ὑπόλοιπα διαμερίσματα, ὡς συνεχόμενα, ἀπετέλουν, φαίνεται, μίαν καὶ μόνην μεγάλην κατοικίαν. Τὸ Θ^2 διατηρεῖ μέρος τῆς πλακοστρώσεως· τὸ Λ^2 εἶναι μᾶλλον πλακοστρωτος διάδρομος· τὸ I^2 εἶναι τὸ κύριον δωμάτιον κατοικίας μετὰ δύο θύρα, ἐν γωνιακὸν καὶ ἕτερον ὀρθογώνιον κατὰ τὸ μέσον τοῦ βορείου τοίχου, καὶ μίαν τετράγωνον βάσιν πεσσοῦ στηρίξεως. Μεταξὺ τῶν δύο θύρων ἀνευρέθησαν κέρατα ταύρου καὶ λείψανα ἀγγείων. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο καὶ ἴσως εἰς ὀλόκληρον τὴν κατοικίαν ἦτο κατὰ τὴν ND . γωνίαν, σῶζουσα μέγα ὀρθογώνιον κατώφλιον. Ἀμέσως πρὸς Νότον ἐξετείνετο αὐλή, K^2 , ἀνωμάλως πλακοστρωτος, διασχιζομένη ὑπὸ ἀποχετευτικοῦ ἀγωγοῦ, διερχομένου ὑπὸ τὴν NA . γωνίαν τοῦ I^2 . Τὰ δύο δωμάτια M^2 καὶ N^2 , τὸ πρῶτον ἐν μέρει μόνον σωζόμενον, ἦσαν, φαίνεται, προσιτὰ ἐκ τοῦ διαδρόμου Λ^2 . Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τελευταίου ἀνευρέθη πώρινος τορνευτὸς βωμίσκος, τετραγωνικός, μετὰ δύο κοιλώματα εἰς τὴν ἄνω του ἐπιφάνειαν διὰ τὰς σπονδὰς, δυστυχῶς θραυσθεὶς διὰ κτυπήματος τῆς σκαλίδος καὶ ἐν μέρει μόνον περισωθεὶς. Ἐκ τοῦ δωματίου τούτου εἰσῆρχετο τις εἰς τὸ μέγα δωμάτιον Ξ^2 , τοῦ ὁποίου

δὲν ἐσώθη ὁ νότιος τοῖχος· ἐκ τῆς δυτικῆς δὲ θύρας τούτου εἰς τὸ στενὸν διαμέρισμα ἢ διάδρομον Π² καὶ ἐκ τούτου εἰς τὸ Ρ², ἐν μέρει μόνον διατηρούμενον. Εἰς ποίαν σχέσιν εὐρίσκειτο πρὸς τὰ παράπλευρα διαμερίσματα ὁ χώρος Ο² καὶ ποῖος ὁ χαρακτήρ του δὲν δύναται νὰ βεβαιωθῇ λόγῳ τῆς κακῆς διατηρήσεώς του. Καθ' ὁλόκληρον τὸν τομέα τοῦτον ἀνευρέθη κεραμεικὴ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἄτακτα ὄστρακα. Πλὴν ὀλίγων κυπέλλων καὶ δύο ἢ τριῶν πρόχων τὰ λοιπὰ ἀγγεῖα ἀνευρέθησαν ἰσχυρῶς διατεταραγμένα καὶ εἶναι ζήτημα ἂν ἐκ τῶν ὄστράκων εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνασυγκροτηθῶν.

Ἐπὶ τοῦ ἄλλου ὑψώματος τοῦ διασέλλου, τοῦ ἀνατολικοῦ, ἀνεκαλύφθησαν ἐπίσης λείψανα τοίχων οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος, τοῦ ὁποίου δυτικὸς τοῖχος ἦτο ἐκεῖνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβασίζετο ὁ ἀνατολικὸς λιθουσωρὸς· εἰς τοῦτον διακρίνει τις δύο τοῦλάχιστον εἰσόδους· ἀλλ' ἡ ἰσχυρὰ καταστροφή ἐκ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς συστηματικῆς ἐξαγωγῆς λίθων τοῦ συγκροτήματος τούτου δὲν ἐπιτρέπει νὰ σχηματίσωμεν ἰδέαν τοῦ σχεδίου τῶν οἰκοδομῶν. Ἀνεκαλύφθησαν τμήματα πίθων μὲ ταινίας θλαστῶν χαρακτῶν γραμμῶν καὶ τμήματα μεγάλου ψευδοστόμου ἀμφορέως καὶ χυτρῶν. Ὀρισμένα ἐπίπεδα εὐμεγέθη ὄστρακα, διασώζοντα καὶ λαβὰς, προέρχονται, φαίνεται, ἐξ ὀρθογωνίου πηλίνου κιβωτίου.

Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος κατέναντι καὶ δυτικῶς τοῦ ὑψώματος Κεφάλι ἀνεγνώρισθησαν λείψανα μεγάλου οἰκοδομικοῦ συγκροτήματος, καλῶς ὠκοδομημένου εἰς τὴν τεχνητῶς ἰσοπεδωθεῖσαν κορυφῇ διὰ μεγάλων πελεκητῶν λίθων· καὶ ἐκ τοῦ χώρου τούτου ἐγένετο ἐξόρυξις λίθων ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων. Ἐκ τῶν ὄστράκων φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ οἰκοδομῆς ἴσως παλαιότερας τῶν κτισμάτων τοῦ λόφου Κεφάλι. Ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς διὰ τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τῶν λειψάνων τούτων ἐπιβάλλεται.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΧΟΝΔΡΟΥ ΒΙΑΝΝΟΥ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΑΛΛΟΓΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Εἰς θέσιν Μέλιος παρὰ τὸ Φαράγγι, ΝΑ. τοῦ χωρίου Χόνδρος, διενεργήθη αὐτοψία τοῦ χώρου, ἔνθα ἀνευρέθη κυλινδρική μέσου μεγέθους κάλπη μετὰ ἐπίπεδου καλύμματος. Τὸ ἀγγεῖον ἀνευρέθη εἰς κοίλωμα κατὰ τὴν ρίζαν βράχου καὶ πιθανώτατα ἐχρησίμεισε διὰ ταφῆν νηπίου, γεγονόςς τὸ ὅποῖον θὰ ἤρμηνευε τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἐξαφάνισιν τῶν ὄστων καὶ τὸ μικρὸν μέγεθος τῆς κάλπης. Φαίνεται ὅτι ἡ ταφὴ ἐγένετο εἰς παλαιονακτορικοὺς μινωικοὺς χρόνους.

Ἀναζητοῦντες τὸν μινωικὸν συνοικισμόν, ἐξ οὗ ἐξηρτᾶτο ὁ οἰκίσκος - ἱερὸν τῶν Ρουσσῶν, προέβημεν εἰς αὐτοψίαν τῆς κλιτύος, τῆς ἐκτεινομένης ἄνω τοῦ χαμηλοῦ ὑψώματος ἐφ' οὗ ἔκειτο τοῦτο, γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα Τούρκισσα, ἔνθα κατὰ καιροὺς ἀνευρέθησαν μινωικαὶ ἀρχαιότητες καὶ ἀξίολογος ὑψηλὸς λίθινος λύχνος. Διεπιστώθη οὕτω ὅτι ὑφίστανται, ὁρατὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν εἰς πολλὰ

σημεῖα, πολλά λείψανα τοῦ συνοικισμοῦ συνιστάμενα εἰς ἐπιμήκεις διὰ μεγάλων λίθων ὠκοδομημένους τοίχους. Ὁ συνοικισμὸς φαίνεται λίαν ἐκτεταμένος, ἐκτεινόμενος καὶ ἐπὶ τῆς ὑπεράνω τοῦ χωρίου Χόνδρος κλιτύος τῆς Ξυναχλάδας. Καὶ ἐκεῖ εἶναι ἄφθονα τὰ ἐπιφανειακὰ λείψανα τοίχων ἐξ ὀγκωδῶν λίθων, ἰδιαιτέρως μάλιστα κατὰ τὴν ἀνερχομένην ἀτραπὸν, ὅπου ἡ πλευρικὴ κοπὴ τῶν ἐπιχώσεων κατέστησε ταῦτα ἐτι μᾶλλον ἐμφανῆ.

Ἀνελθόντες διὰ τῆς ἀτραποῦ μέχρι τοῦ ὑψώματος Μπουμπούλι, ὅπου γυμνὸς καὶ ἀπότομος ὑπερέχει ὁ βράχος, παρατηρήσαμεν ἄφθονα λείψανα κεραμεικῆς προανακτορικῶν καὶ παλαιονακτορικῶν μινωικῶν χρόνων, ἰδίως μάλιστα κατὰ τὴν ρίζαν τοίχου. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ λείψανα τοίχων, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ γυμνοῦ βράχου. Εἰς τὸ σημεῖον ἐνθα κατὰ τὸ διάσελλον σχηματίζεται μικρὰ ἐπίπεδος ἔκτασις, εἰς θέσιν Ἀμύγδαλοι, ὑπάρχει ἱκανῶς ἐκτεταμένον, ἀλλ' ἰσχυρῶς κατεστραμμένον δι' ἀφαιρέσεως λίθων, ὀρθογώνιον κτήριον. Ἐκεῖθεν προῆλθε ψῆφος ἀμυγδαλοειδῆς ἐκ στικτοῦ σκληροῦ λίθου, ἴσως προανακτορικῶν μινωικῶν χρόνων, ἥτις ἠγοράσθη καὶ κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον Ἡρακλείου. Λέγεται ὅτι ἐκεῖθεν προέρχεται καὶ τὸ ἀγοσθὲν μικρὸν χαλκοῦν νόμισμα τῆς πόλεως Ἰεραπύτης.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ

α. 'Ανασκαφή ΥΜ ΙΙΙ οίκων εις Κεφάλι Χόνδρου. Αρχή έργασίας καθαρισμού. Όψις ἐξ Ἀνατολῶν.

β. ΥΜ ΙΙΙ οίκοι εις Κεφάλι Χόνδρου. Γενική ἄποψις τοῦ ἀνατολικοῦ τομέως.

α. ΥΜ ΙΙΙ οικία εις Κεφάλι Χόνδρου. Ὅψις τοῦ ἀνατολικοῦ τοιμέως ἐκ ΝΔ. ἔρωμένου.

β. ΥΜ ΙΙΙ οικία εις Κεφάλι Χόνδρου. Ὅψις ἐκ ΝΑ. τοῦ πλακοστρώτου δωματίου μετὰ τὴν ἐστίαν Ι΄.

α. ΥΜ ΙΙΙ οικίαι εις Κεφάλι Χόνδρου. Ἡ θύρα τοῦ δωματίου Ν¹ καὶ ἡ μικρὰ κλιμακίς τοῦ ἐκ Ν. ὀρώμενα.

β. ΥΜ ΙΙΙ οικίαι εις Κεφάλι Χόνδρου. Ἡ κλιμακίς τοῦ δωματίου Υ¹ ὡς εὐρέθη.